

Н. В. Торб'як, студ.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПРОБЛЕМА САМООЦЕНКИ ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА И ОСОБЕННОСТИ ЕЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПОД ВЛИЯНИЕМ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ОЦЕНКИ

Теоретически и эмпирически исследуется проблема самооценки. В частности, определяются ее основные виды, функции, подробно анализируются взгляды отечественных и зарубежных психологов, которые наиболее полно разработали ее теоретические и практические аспекты (В. Джеймс, Адлер, К. Роджерс, Л. С. Выготский, С. Л. Рубинштейн и др.). Рассматриваются особенности формирования самооценки в младшем школьном возрасте и ее зависимости от педагогической оценки, подчеркивается исключительное значение правильно организованных условий обучения и воспитания, в рамках которых ребенок может проявлять себя как полноценная, социально активная личность, обладающая адекватной самооценкой и осознает свою самоценность и ценность для общества.

Ключевые слова: самооценка; младший школьный возраст; педагогическая оценка; психическое развитие.

N. Torbyak, master's student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE PROBLEM OF SELF-ESTEEM OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN AND FEATURES ITS FORMATION UNDER THE INFLUENCE OF TEACHER EVALUATION

Given article theoretically and empirically explores the problem of self-esteem. The author determines its main types, functions, analyzes in detail the views of domestic and foreign psychologists who have most fully developed its theoretical and practical aspects (V. James, A. Adler, C. Culi, D. Mid, K. Rogers, L. Vygotsky, S. L. Rubinstein and others). The author considers the features of the formation of self-esteem in the younger school age and its dependence on pedagogical evaluation. Also he emphasizes the exceptional importance of properly organized conditions for education and upbringing, within which a child can manifest himself as a full-fledged, socially active person who has an adequate self-esteem and is aware of his own worth and value to society.

Key words: self-esteem, primary school age, pedagogical evaluation, psychological development.

УДК 371.13(09)(477)

Л. Штефан, д-р пед. наук, проф.
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Харків

ПРОВІДНІ СУБ'ЄКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В 20-ТІ – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 30-Х РР. ХХ СТОЛІТТЯ

У статті визначено провідних суб'єктів (брати і сестри соціальної допомоги, вихователі-обстежувачі, педагого-соціологи, інспектори соціального виховання, асистенти та завідувачі кабінетів соціальної педагогіки, інструктори з охорони дитинства, лікарі-педагоги, працівники відділів соціально-правової охорони та захисту неповнолітніх та ін.) соціально-педагогічного впливу на дітей в Україні в 20-ті – першій половині 30-х рр. ХХ століття, схарактеризовано вимоги до рівня їхньої підготовки, визначено коло основних знань та вмінь, якими повинні володіти соціально-педагогічні кадри та окреслено функції, які вони виконували в період, що вивчається.

Ключові слова: соціальний педагог, соціальний працівник, соціально-педагогічна діяльність, зміст, функції, вимоги.

Постановка проблеми. Для сучасного українсько-го суспільства характерний кризовий етап розвитку, якому притаманні соціальні, економічні та політичні суперечності. Нестабільність суспільства породжує низку соціальних проблем, зокрема потребу соціальної адаптації молодого покоління. Найбільш уразливою категорією в умовах кризи виступають діти, оскільки саме в такі періоди помітно знижується виховний потенціал сім'ї та навчальних установ як провідних інститутів соціалізації особистості. У сучасному дитячому середовищі набули поширення такі асоціальні тенденції, як: збільшення кількості правопорушень, посилення впливу "вулиці" на розвиток дитячої особистості, зростання бездоглядності, збільшення кількості неповнолітніх, котрі хворі на алкоголізм, наркоманію.

У таких умовах проблема соціально-педагогічного супроводу підростаючого покоління в державній політиці виходить на передній план, що знайшло своє відбиття в Законах України "Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей" (2007 р.), "Про охорону дитинства" (2001 р.), "Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю" (2001 р.), Концепції Державної цільової соціальної програми "Молодь України" на 2016 – 2020 роки (2015 р.), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.). Зокрема, у Національній стратегії розвитку освіти в Україні зазначено, що освітні заклади мають забезпечува-

ти реалізацію програми превентивного виховання дітей та молоді, формування ефективної і дієвої системи профілактики правопорушень, дитячої бездоглядності та безпритульності, забезпечувати успішну соціалізацію дитини, надавати психолого-педагогічну і медико-соціальну підтримку та реабілітацію сім'ї.

Особлива роль у розв'язанні окреслених проблем має належати соціально-педагогічним кадрам як провідним суб'єктам організації соціально-педагогічної діяльності.

Підвищенню ефективності роботи соціальних педагогів та соціальних працівників, запобіганню помилок у соціально-педагогічній практиці сприятиме вивчення вітчизняного досвіду організації соціально-педагогічної діяльності з дітьми, зокрема використання педагогічно цінних ідей і прогресивних напрацювань у цій галузі у 20-ті – першій половині 30-х рр. ХХ століття.

Мета і завдання дослідження – полягають у визначенні провідних суб'єктів соціально-педагогічного впливу на дітей та змісту їхньої підготовки в Україні в 20-ті – першій половині 30-х рр. ХХ століття.

Стан дослідження. Аналіз науково-педагогічних джерел дозволяє стверджувати, що сьогодні існують педагогічні дослідження, у яких висвітлюється зміст соціально-педагогічної діяльності з різними категоріями дітей (Н. Агаркова, О. Безпалько, З. Зайцева, І. Зверева, А. Капська, О. Караман, О. Карпенко,

Г. Лактіонова, А. Малько, Л. Марченко, Л. Міщик, Н. Нарожня, В. Оржехівська, В. Орлов, В. Сидоров, Т. Сущенко, С. Толстоухова, І. Трубавіна, Т. Швець та ін.); шляхи підвищення ефективності реалізації професійних функцій соціальних педагогів (С. Архипова, С. Бикасова, А. Капська, В. Поліщук, С. Харченко, Н. Чернуха та ін.); особливості підготовки майбутніх соціальних педагогів (Л. Боднар, Р. Вайнола, Л. Донченко, О. Карпенко, Т. Лесіна, Г. Локарева, О. Луганцева, Н. Максимова, З. Фалинська, О. Філь, І. Шишова, М. Ярошко та ін.).

Виклад основних положень. Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що першим до соціальної педагогіки було введено термін "соціальний працівник". Слід зазначити, що в педагогічних дослідженнях стосовно дати його введення до наукового обігу існують суттєві розбіжності.

Наприклад, в одному джерелі знаходимо, що термін "соціальний працівник" було започатковано в кінці XIX ст., але як термін, який означає самостійну професію він утвердився в США в 30-ті рр. XX ст, а в Західній Європі – в 40-ті рр. XX ст. (Т. Шанін). В другому – відзначається, що термін "соціальний працівник", як і "соціальний педагог" було започатковано до наукового обігу в Німеччині в 20-ті рр. XX ст. (І. Нойфельд).

Отже, аналіз цих підходів дозволяє стверджувати, що поняття "соціальний працівник" виникло в зарубіжній соціально-педагогічній науці в кінці XIX ст., а "соціальний педагог" – в 20-ті рр. XX ст. Підтвердження цієї думки знаходимо і в працях сучасних дослідників (А. Малько, Л. Міщик).

На початку XX ст. у більшості країн Європи, Америки, Африки і Азії вже були засновані перші заклади для підготовки соціальних працівників. До подібних закладів належали короткотермінові курси соціальних працівників та школи соціальної роботи, яких уже в той період нараховувалось у світі близько 14 і вони були об'єднані в Міжнародну Асоціацію шкіл соціальної роботи (Н. Бурая).

Ці заклади готували соціальних працівників для здійснення індивідуальної допомоги сім'ї, молоді, людям похилого віку, хворим, інвалідам, учням, що не відвідували школу; організації роботи в притулках, з "педагогічно занедбаними дітьми", дітьми, які мали проблеми з батьками та неповнолітніми "групи ризику". Таким чином, для зарубіжної соціально-педагогічної науки початку XX ст. характерне ототожнення функцій "соціального педагога" й "соціального працівника".

У Росії перші соціальні школи були засновані в Петербурзі в 1911 році при Психоневрологічному інституті [1, с. 178]. Але в цей період, як свідчить аналіз праць відомих педагогів П. Блонського, А. Залкінда, О. Калашникова, С. Шацького та деяких інших, у вітчизняній соціально-педагогічній науці терміни "соціальний педагог" та "соціальний працівник", на відміну від зарубіжної, ще не використовувались. Усіх соціальних працівників, на нашу думку, дуже вдало об'єднав А. Залкінд і назвав їх таким узагальнюючим поняттям, як "суспільні вихователі" [2, с. 157].

Варто також зазначити, що далеко не у всіх країнах світу сьогодні існує поняття "соціальний педагог". Наприклад, у сучасній Англії є "соціальний працівник" і "фахівець по роботі з молоддю". А у Франції функції соціальних педагогів виконують "соціальні кур'єри". До них належать вихователі раннього дитинства, вихователі із попередження злочинності серед молоді, радники із соціальної та родинної економіки, аніматори з соціокультурної діяльності та секретарі з медичної соціальної роботи. На відміну від Англії, в більшості земель

Німеччини, як зазначає І. Зверева, "соціальний педагог" – це єдина і загальна назва професії для всіх хто, спеціалізується з соціальної роботи.

Взагалі, питання про співвідношення понять "соціальний педагог" і "соціальний працівник" ще до кінця не з'ясоване в сучасній соціально-педагогічній науці. Наприклад, В. Бочарова ототожнює ці терміни.

За правильним визначенням більшості вчених (І. Зверева, Б. Бітінас, А. Капська, Л. Катаєва, Л. Коваль, С. Хлебик та ін.) між соціальним педагогом і соціальним працівником існує принципова різниця.

На наш погляд, поняття "соціальний працівник" значно ширше в порівнянні з терміном "соціальний педагог". До соціальних педагогів відносять людей, які мають спеціальну соціально-педагогічну освіту і здійснюють свою діяльність переважно в школах та інших освітніх закладах, тобто мова йде про спеціаліста, який працює з дітьми та молоддю.

А соціальний працівник, крім безпосередньої соціально-педагогічної діяльності, професійно може займатися роботою в будь-якій іншій соціальній сфері (у відділах соціального забезпечення, у військових частинах, на виробництві, Біржах праці тощо) і виконувати більш широкі функції (допомоги, захисту, реабілітації, охорони тощо).

У сучасній соціально-педагогічній науці поряд з термінами "соціальний педагог" та "соціальний працівник" існує ще й поняття "фахівець із соціальної роботи". Вважаємо, що до даної категорії можна віднести як соціальних педагогів, так і соціальних працівників. Підкріплення цієї думки знаходимо у довідковій та науково-педагогічній літературі. Наприклад, у "Словнику-довіднику для соціальних працівників та соціальних педагогів" за редакцією А. Капської записано: "Фахівець із соціальної роботи – особа, яка має спеціальну освіту і здійснює практичну соціальну роботу з різними категоріями дітей і молоді та соціальними групами" [5, с. 226].

Серед науковців існують й інші підходи до тлумачення поняття "фахівець із соціальної роботи". Так, О. Холостова відзначає, що посада "фахівець з соціальної роботи" – еквівалент прийнятої в світі посади "соціальний працівник".

У різних країнах Заходу поряд із загальновідомими існують і свої специфічні назви фахівців із соціальної роботи: працівники соціальних клінік, педагоги з організації вільного часу; педагоги з питань регулювання конфліктів з батьками, "соціальні працівники сімейного типу" та деякі інші. Як стверджують фахівці (І. Зверева, Л. Коваль, С. Хлебик), що зазначені терміни не суперечать один одному, а розкривають різні сфери соціальної педагогіки та соціальної роботи.

У відповідності до мети статті з'ясуємо функції провідних суб'єктів соціально-педагогічного впливу та визначимо вимоги, які були поставлені до особистості соціального педагога і соціального працівника в 20-ті – першій половині 30-х рр. XX століття в Україні.

Вивчення та узагальнення документальних матеріалів дозволяє стверджувати, що як провідні суб'єкти соціально-педагогічної діяльності в українській державі в 20-ті – першій половині 30-х рр. XX ст. були брати і сестри соціальної допомоги, вихователі-обстежувачі та педагоги-соціологи, які спеціально займалися проблемами виховання дітей "вулиці".

До них висувались вимоги цінні для сучасної соціально-педагогічної теорії й практики. Наприклад, брати і сестри соціальної допомоги повинні були бути не молодшими 21 року, обов'язково відвідувати курси з підготовки допоміжного педагогічного персоналу, здійснювати чергування в місцях масового скопичення народу (ву-

лиця, майдан тощо), затримувати при необхідності неповнолітніх та відвідувати їх сім'ї; проводити профілактичну роботу з дітьми, схильними до правопорушень; здійснювати загальний нагляд над ними; надавати допомогу і захищати підлітків [9, арк.74].

Починаючи з 1921 року, інститути братів і сестер соціальної допомоги масово виникають на всій території України (Донецьк, Кременчук, Николаїв, Одеса, Полтава, Харків). Доцільно звернути увагу на те, що брати і сестри соціальної допомоги не завжди чітко виконували свої обов'язки. Про це, зокрема, свідчить анкета про стан Куп'янського відділу соціального виховання в 1923 році, яку знайдено в архіві [8, арк.31].

До вихователів-обстежувачів ставились більш високі вимоги. "Вихователі-обстежувачі, – записано в архівних джерелах, – досвідчені особи, які взяли на себе обов'язки виховання і перевиховання бездоглядних дітей" [9, арк.24]. Вони повинні були бути не молодшими 32 років і обов'язково мати педагогічну освіту. До їх службових обов'язків належало вже безпосереднє здійснення соціально-педагогічної роботи, що полягала в збиранні необхідних відомостей і здійсненні нагляду над неповнолітніми; в розробці рекомендацій щодо заходів, які бажано до них застосовувати; в здійсненні разом з комісіями у справах неповнолітніх соціально-педагогічної роботи з малолітніми злочинцями (нагляду, надання їм допомоги і захисту від небезпеки); у відвідуванні батьків; у спостереженні за поведінкою, успіхами та заняттями неповнолітнього [9, арк.1,3].

Отже, можна стверджувати, що брати і сестри соціальної допомоги та вихователі-обстежувачі в досліджуваній період виконували функції соціальних педагогів, тому що від них вимагалась обов'язкова педагогічна освіта. Працювали ці суб'єкти впливу безпосередньо з дітьми та молоддю й проводили з ними виховну, допоміжну і захисну роботу.

Аналіз урядової документації та педагогічної періодики періоду, що вивчається, свідчить про те, що до особливостей змісту діяльності соціальних педагогів належала як робота з підлітками, так і з їхніми сім'ями, яка полягала в ознайомленні батьків із правами та обов'язками дітей; в пропагуванні серед них питань соціального виховання; в організації доповіді із проблеми соціально-правової охорони неповнолітніх та боротьби з дитячою безпритульністю; в організації дозвілля дітей. Таким чином, соціальні педагоги при роботі з сім'єю здійснювали допоміжну, просвітницьку та охоронно-захисну функції.

Функції соціальних педагогів у досліджуваній період, як свідчить вивчення урядової документації та архівних матеріалів, виконували й інспектори соціального виховання, що працювали при дитячих соціальних інспекціях. Їх відбирали з числа кращих учителів та студентів педагогічних вищих навчальних закладів.

Починаючи з 1923 року, в Україні вже існував інститут інспекторів із соціального виховання. Цікавим, з точки зору предмета дослідження, є вивчення змісту його діяльності. Зміст роботи даного інституту полягав в організації діяльності обласних інспекторів з соціального виховання; у соціально-правовій охороні дитинства; у спостереженні за правильним здійсненням адміністративної, педагогічної і господарчої роботи в закладах соціального виховання та за організацією дитячого життя в країні; у вилученні дітей із оточення, яке згубно впливало на їх розвиток; у турботі про зміцнення та розширення мережі дитячих закладів; у встановленні тісного зв'язку дитячого населення з дитячими будинками; в обстеженні умов життя дітей в сім'ї; у проведенні роботи з батьками; у відвідуванні місць найбільшої

концентрації бездоглядних підлітків і залученні їх до закладів народної освіти; у пропагуванні питань виховання дітей в сім'ї; в організації нагляду за учнями поза школою; у здійсненні нагляду за вулицею; в організації педагогічних консультацій у справі виховання дітей в сім'ї [10, арк.95].

Вивчення архівних даних і довідкової літератури дозволяє констатувати, що соціально-педагогічну діяльність з різними категоріями дітей здійснювали і асистенти та завідувачі кабінетів соціальної педагогіки, які три рази на тиждень займалися переважно консультаційною роботою, а також учителі, що виконували охоронну, допоміжну та захисну функції.

Історичні факти свідчать про те, що далеко не всі соціальні педагоги та соціальні працівники сумлінно виконували свої обов'язки. Наприклад, А. Макаренко відзначав: "... Скільки в нас малодосвідчених, невмілих, ... неталановитих учителів" [4, т.4, с.292].

Вивчення та узагальнення наукової літератури і архівних джерел дозволяє дійти висновку, що до соціальних працівників (від них не вимагалась обов'язкова педагогічна або будь-яка освіта) в 20-ті – першій половині 30-х рр. XX століття належали: інструктори з охорони дитинства, які мали переважно юридичну освіту і консультували підлітків з питань дитячого права; консультанти по боротьбі з дитячою дефективністю, що займалися пропагуванням питань медичної освіти серед батьків; лікарі-педагоги, які працювали в закладах "дефективного" дитинства; інспектори з "дефективного дитинства", що проводили боротьбу з дитячими недоліками, керували і контролювали діяльність навчально-виховних закладів "дефективного" дитинства, а також інструктували місцеві органи Наркомосу в справі боротьби з дитячою "дефективністю"; працівники селянських комітетів взаємодопомоги, відділів соціально-правової охорони та захисту неповнолітніх і різноманітних фондів, осередків та комісій допомоги дітям (фонд "Діти для дітей"; осередки "Друзі Дітей" тощо), представники рад сприяння при школах, дитячих садках і осередках, котрі організували прогулянки, екскурсії, ігри, дитячі вечори та спектаклі, турбувалися про покращення матеріального стану дитячих закладів, обстежували матеріальне становище батьків і дітей; співробітники інституту шефства (проводили роботу по залученню неорганізованого дитинства до позашкільних закладів соціального виховання і до дитячого руху); представники комісії з дитячого руху, які пропагували дані ідеї серед дитячого населення; інструктори з фізичного виховання та батьківські комітети допомоги, що обиралися на батьківських зборах.

Це були добровільні організації, які дбали про господарчо-матеріальний стан школи, підтримували зв'язки між батьками та школою, з'ясовували шкільні потреби, проводили обстежування соціального становища батьків і учнів. Але на практиці далеко не всі завдання цих громадських комітетів виконувалися.

"Участь громадськості у справі виховання підростаючого покоління, – пише М. Крупеніні, – досить слабка. Практикою накопичено готові організаційні форми: ... секції рад з народної освіти, комітети сприяння при школах і батьківські збори ..., але дані органи займалися до цього часу переважно тільки господарчим контролем та допомогою" [6, с.4].

Отже, можна стверджувати, що соціально-педагогічну діяльність у досліджуваній період здійснювали не тільки соціальні педагоги, а і соціальні працівники, тому що соціально-педагогічна робота у той час виходила далеко за межі школи (це і робота з безробітними, і з безпритульними та бездоглядними дітьми та

інші види робіт) і не завжди нею займалися люди, які мали педагогічну освіту.

Вивчення та узагальнення праць відомих вітчизняних педагогів досліджуваного періоду (20-ті – перша половина 30-х рр. XX століття) дозволяє сформулювати головну мету діяльності соціального педагога. У більш загальному вигляді мета соціально-педагогічної роботи з різними категоріями дитячого населення полягала у вдосконаленні людської особистості.

Для досягнення цієї високої мети соціальному педагогу необхідні певні знання та вміння. До основних педагогічно цінних умінь, які ставилися до його особистості на даному етапі розвитку соціально-педагогічної теорії та практики, можна віднести: вміння виявляти дітей, що потребують втручання і допомоги; здійснювати заходи профілактики та допомоги різним категоріям дитячого населення; збирати багатий матеріал про дитину і науково опрацювати його; вивчати характер, нахили та звички неповнолітнього, його середовище; розробляти рекомендації щодо заходів, які бажано застосовувати до підлітків; правильно і глибоко орієнтуватись у особистості дитини; завоювати її довіру; скласти дитячі характеристики й індивідуальні картки; володіти голосом, керувати своїм обличчям; працювати з вірою в людину, "з серцем, з істинним гуманізмом"; дбайливо і уважно вирішувати проблеми клієнтів; створювати атмосферу взаємодовіри; проводити інструктаж серед співробітників дитячих соціальних інспекцій; радіти разом з дітьми і співчувати їм; впливати на їх "моральність" [9, арк.1; 10, арк. 87; 8, арк.41; 4, т.4, с.36].

"Тільки при такій умові, – відзначає М. Йорданський, – він (педагог – Л. Ш.) торкне соціальні струни їх (дітей – Л. Ш.) душ" [2, с.174].

Крім означених умінь, соціальному педагогу потрібні ще і різнобічні знання. До знань, якими обов'язково повинен володіти головний суб'єкт соціально-педагогічного впливу і які не втратили своєї актуальності й сьогодні, можна віднести: знання наукових методів вивчення особистості і впливу на соціальне середовище; індивідуальних засобів удосконалення особистості; основ педагогічної психології та педагогічної неврології (обов'язково при роботі з дефективними дітьми); теорії дитячого руху; форм і методів роботи позашкільних закладів; загальних закономірностей психічного розвитку людини (ці знання надавали психологічні лабораторії і Психоневрологічні інститути, які організували наукові доповіді, бібліотеки, музеї, влаштовували цикли лекцій та занять для різних фахівців, що "мали справу з живою людською особистістю"); знання про права та обов'язки дітей; елементарні юридичні знання; знання сутності, методів і форм соціального виховання (з метою перевірки цих знань для вчителів, які належали до провідної категорії працівників соціального виховання, використовувалася цікава, на наш погляд, анкета, в якій одним із основних питань було: "Що Ви вкладаєте в поняття соцвих?" та деякі інші [7, арк.41].

"Позитивний результат усієї роботи (роботи з дітьми – Л.Ш.), – записано в архівних матеріалах, – спостерігається лише тоді, коли в педагога з консультантом існує одна мова, спільні завдання і однакове розуміння щодо вибору необхідних заходів" [11, арк.6].

Знання і вміння головним суб'єктам виховного впливу необхідні для виконання конкретних функцій. Аналіз архівних джерел та педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що соціальні педагоги в досліджуваній період здійснювали такі функції: вивчали умови життя і праці дітей, що мешкали в несприятливих умовах; роз'яснювали батькам шкоду жорстокого поводження з дітьми та, в разі необхідності, притягу-

вали їх до судової відповідальності; залучали дітей до закладів соціального виховання; перевиховували їх разом з комісією у справах неповнолітніх малолітніх злочинців; пропагували серед населення питання виховання дітей у сім'ї; організували громадськість для надання допомоги дітям.

Таким чином, основними функціями діяльності соціального педагога в досліджуваній період були: профілактична; охоронно-захисна; виховна; допоміжна; консультативна; пропагандистська; просвітницька; організаційна та соціально-терапевтична.

Доцільно звернути увагу на те, що, особливо при здійсненні виховної функції, соціальному педагогу необхідно пам'ятати рекомендації А.Макаренка, який писав: "Хоча люди розуміють, що їх виховують, але ніхто не любить зазнавати спеціальних педагогічних процедур. Тим більше люди не люблять, коли з ними весь час розмовляють про користь виховання і моралізують кожну фразу" [4, т.5, с.92].

Такі прогресивні наробітки в соціально-педагогічній науці і практиці проіснували до другої половини 30-х рр. XX століття. У зв'язку з постановою 1936 року всі посади соціальних педагогів і соціальних працівників було ліквідовано.

Висновки. Отже, до провідних суб'єктів організації соціально-педагогічної діяльності в Україні в 20-ті – першій половині 30-х рр. XX століття належали брати і сестри соціальної допомоги, вихователі-обстежувачі, педагоги-соціологи, інспектори соціального виховання, асистенти та завідувачі кабінетів соціальної педагогіки, інструктори з охорони дитинства, лікарі-педагоги, працівники відділів соціально-правової охорони та захисту неповнолітніх і різноманітних фондів, осередків та комісій допомоги дітям та деякі інші. Зазначені суб'єкти соціально-педагогічного впливу виконували профілактичну, охоронно-захисну, виховну, допоміжну, консультативну, пропагандистську, просвітницьку, організаційну та соціально-терапевтичну функції.

До перспективної тематики подальшого наукового пошуку можна віднести питання порівняльного аналізу змісту, форм та методів підготовки соціально-педагогічних працівників в Україні та провідних країнах світу на різних етапах розвитку суспільства.

Список літератури:

1. Антология социальной работы: В 5-ти томах. – М. : Сварог НВФ СПТ, 1994 – 1995.
2. Залкинд А. Б. Основные вопросы педологии. / А. Б. Залкинд – М. : Работник просвещения, 1930.
3. Йорданский Н. Н. Основы и практика социального воспитания. / Н. Н. Йорданский – М. : Работник просвещения, 1924. – 190 с.
4. Макаренко А. С. Педагогические сочинения: В 8-ми томах. / А. С. Макаренко – М. : Педагогика, 1983 – 1986.
5. Словник-довідник для соціальних працівників та соціальних педагогів / За ред. А.Й.Капської – К. : Український державний центр соціальних служб для молоді України, 2000. – 260 с.
6. Советское общество и дети // О наших детях. – 1929. – №2. – С.4.
7. Материалы семинаров работников социального воспитания. Харьков, 1922 г. – ДАХО, ф.820, оп.1, спр.360, 84 а.
8. Переписка с окружными отделами народного образования по вопросам социального воспитания, 1923 г. – ДАХО, ф.820, оп.1, спр.75, 153 а.
9. Материали про організацію та становлення соціально-виховної роботи на Україні. – ЦДАВОВ України, ф.166, оп.2, спр.538, 160 а.
10. Положення про відділи народної освіти і соціального виховання. – ЦДАВОВ України, ф.166, оп.1, спр.162, 125 а.
11. Протоколи засідань пленуму науково-педагогічного кабінету, кабінету прикладної психології, комісії комуністичного дитячого руху, 1923 р. – ЦДАВОВ України, ф.166, оп.3, спр.853, 122 а.

References:

1. *Antologiya sotsialnoy raboty: V 5-ti tomah* [Anthology of social work: in 5 volumes]. Moscow: Svarog NVF SPT, 1994–1995 (in Rus.).
2. Zalkind A.B. *Osnovnyye voprosy pedologii* [Basic issues of pedology]. Moscow: Rabotnik prosvescheniya, 1930 (in Rus.).

3. Yordanskiy N.N. *Osnovy i praktika sotsialnogo vospitaniya* [Fundamentals and practice of social education]. Moscow: Rabotnik prosvetchniya, 1924. – 190 p. (in Rus.).

4. Makarenko A.S. *Pedagogicheskie sochineniya: V 8-mi tomah* [Pedagogical writings: in 8 volumes]. Moscow: Pedagogika, 1983–1986 (in Rus.).

5. Kapska A.I. (Ed.) *Slovník-dovodník dlia sotsialnykh pratsivnykh ta sotsialnykh pedahohiv* [Dictionary for social workers and social teachers]. Kyiv: Ukrainyskiy derzhavnyi tsentr sotsialnykh sluzhb dlia molodi Ukrainy, 2000. – 260 p. (in Ukr.).

6. *Sovetskoe obschestvo i deti* [Soviet society and children]. O nashih detyah, 1929. – Vol. 2. – pp.4. (in Rus.).

7. *Materialy seminarov rabotnikov sotsialnogo vospitaniya* [Workshops materials of social education workers]. Harkov, 1922. – DAHO, f.820, op.1, spr.360, 84 a (in Rus.).

8. *Perepiska s okruzhnymi otdelami narodnogo obrazovaniya po vo-prosam sotsialnogo vospitaniya* [Correspondence with district departments

of public education on social education], 1923. – DAHO, f.820, op.1, spr.75, 153 a (in Rus.).

9. *Materialy pro orhanizatsiiu ta stanovlennia sotsialno-vykhovnoi roboty na Ukraini* [Materials on the organization and formation of socio-educational work in Ukraine]. – TSDAVOV Ukrainy, f.166, op.2, spr.538, 160 a (in Ukr.).

10. *Polozhennia pro viddily narodnoi osvity i sotsialnogo vykhovanniia* [Regulations on departments of public education and social education]. – TSDAVOV Ukrainy, f.166, op.1, spr.162, 125 a (in Ukr.).

11. *Protokoly zasidan plenumu naukovo-pedahohichnoho kabinetu, kabinetu prykladnoi psykholohii, komisii komunistychnoho dytiachoho rukhu* [Protocols of meetings of the plenum of the scientific and pedagogical office, the cabinet of applied psychology, the commission of the communist children's movement]. 1923. – TSDAVOV Ukrainy, f.166, op.3, spr.853, 122 a (in Ukr.).

Надійшла до редакції 16.02.17

Рецензовано 22.02.2017

Л. Штефан, д-р пед. наук, проф.

Харьковский национальный педагогический университет имени Г. С. Сковороды, Харьков, Украина

ВЕДУЩИЕ СУБЪЕКТЫ ОРГАНИЗАЦИИ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ В 20-Е – ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ 30-Х ГГ. XX СТОЛЕТИЯ

В статье определены ведущие субъекты (братья и сёстры социальной помощи, воспитатели-исследователи, педагоги-социологи, инспекторы социального воспитания, ассистенты и заведующие кабинетами социальной педагогики, инструкторы по охране детства, врачи-педагоги, работники отделов социально-правовой охраны и защиты несовершеннолетних и др.) социально-педагогического влияния на детей в Украине в 20-е – первой половине 30-х годов XX столетия, охарактеризованы требования к уровню их подготовки, определены основные знания и умения, которыми должны обладать социально-педагогические кадры и очерчены функции, которые они выполняли в изучаемый период.

Ключевые слова: социальный педагог, социальный работник, социально-педагогическая деятельность, содержание, функции, требования.

L. Shtefan, Doctor of Sciences (pedagogical), Professor
H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine

KEY SUBJECTS OF THE SOCIO-PEDAGOGICAL ACTIVITY ORGANIZATION IN UKRAINE IN THE TWENTIETH – THE FIRST HALF OF THE THIRTIETH OF THE XXTH CENTURY

It has been revealed that the key subjects of the socio-pedagogical influence on children in the twentieth – the first half of the thirtieth of the XXth century included social workers, educators-inspectors, social teachers, social education inspectors, assistants and heads of social pedagogy offices, child welfare instructors, doctors-teachers, staff-workers of socio-legal support and minor protection departments and of various funds, centers and commissions to help children and some others that accomplished preventive, protective, educational, supporting, counseling, propagandistic, organizational, social and therapeutic functions. It has been established that the basic knowledge and skills of the socio-pedagogical staff of the affected period included: the knowledge of scientific methods of character research and influence on the social environment; individual means of personal development; elementary pedagogical psychology and pedagogical neurology; the theory of children's movement; forms and methods of work of out-of-school establishments; general patterns of personal mental development; the ability to identify children in need of intervention and help; to carry out preventive measures and to help different categories of children; to collect useful material about children and to scientifically process it; to study minor children's nature and habits, their surroundings; to develop recommendations for measures that could be applied to adolescents and some others.

Keywords: social teacher, social worker, socio-pedagogical activity, content, functions, requirements.